

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARINA YÖNELİK SOSYAL ÇALIŞMA ALANINDA
TARİH VE COĞRAFYA EĞİTİMİÖğr.Gör.Dr. Tülin GÜLER
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı 06800 Beytepe/Ankara
tulink@hacettepe.edu.trProf.Dr. Belma TUĞRUL
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı 06800 Beytepe/Ankara
btugrul@hacettepe.edu.tr

ÖZET

Coğrafya ve tarih konularının okul öncesindeki çocukların ilgi alanına girmediğine ilişkin yaygın bir görüş bulunmaktadır. Ancak çocukların günlük hayattaki birçok deneyiminin doğrudan coğrafya ve tarih ile ilişkilendirilebileceği düşünülmelidir. Çocukların günlük oyunları ve deneyimleri tarih ve coğrafya ile ilgili bilgilerinin temelini oluşturur. Bebeklik yaşlarından itibaren çocukların ilgilerinin odak noktası olan öyküler, masallar, alan gezileri, farklı tat, ses (müzik), dokularla ilgili yapılan deneyler, farklı zamanların, farklı mekanların bilgilerini keşfetmelerine yardımcı olur.

Okul öncesi dönemdeki çocukların coğrafya ile ilgili bilgi ve deneyimleri "konum, yön, yer, insan çevre etkileşimi, hareket ve yöre (bölge) temaları üzerinde odaklanmaktadır. Tarih ise, bir geçmiş olduğunun farkına varmayla ilgilidir. Şimdi ve önce, çocuğun yaşadığı şehir ya da bölgenin tarihi, farklı kültürlerdeki insanların tarihi, fen ve teknoloji alanındaki keşifler, tarihteki ünlü insanlar, biyografiler, teknoloji, aile tarihsel anlamlar ifade eden önemli temalardır, bir başka deyişle tarihin ilgi alanlarıdır.

Tarih ve coğrafya sosyal bilimlerin birbirini tamamlayan iki önemli alanıdır. Tarih ve coğrafya programı sayesinde zaman ve mekanın değişkenleri tekrar tekrar vurgulanır. Çocuklar coğrafya ve tarihle ilgili etkinlikler sayesinde; olayların ve yerlerin zaman karşısında birbirlerini nasıl etkilediğini, insanların kendi çevrelerini geçmişin farklı dönemlerinde nasıl etkilendikleri ya da çevrelerinden nasıl etkilendiklerini anlayabilirler.

Bu çalışmada okul öncesinde tarih ve coğrafya eğitiminin önemi ve etkinlik örnekleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi eğitim, coğrafya, tarih, sosyal çalışmalar

ABSTRACT

Young children's daily plays and experiences form their knowledge about history and geography. Since their early childhood stories, tales, trips that their focus on interests help them to discover different taste, sound, tissue.

Geography is a way of understanding, observing and thinking about the world. Children in preschool period focus their experiences on location, place, human and environment relationships, movement and region.

Thanks to the history activities child realizes alteration in his personal development and comprehends the chronological order between events and life habits of the people living in different times. The important themes meaning the historical senses are now and past, the history of region or city that child lives, discoveries in science and technology areas, famous people in history.

History and geography is two important ways that complete social sciences each others. Thanks to programs of history and geography the varieties of time and place usually emphasizes.

In this study it will be presented important of geography and history education in preschool period, and its practices.

Keywords: Preschool Education, geography, history, social studies.

GİRİŞ

"Bir Varmış Bir Yokmuş, Bir Zamanlar Kaf Dağının Arkasında Çölün Ortasında Yaşlı Bir Kral ve Güzel Kızı Yaşarmış"

Hepimiz için tanıdık olan bu cümleler; özellikle çocukların büyük ilgi ve merakla dinledikleri, inceledikleri öykülerde sıkça kullanılan zaman ve mekana dair ipuçlarıdır. Bu ipuçları, tarihsel ve coğrafik bilgilerin, çocukların günlük yaşamındaki doğal kullanımını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

"Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar" ifadesi; geçmişte yaşanmış olayların ve bu olayların kahramanı olan kişilerin varlığından haberdar olmamızı sağlar. "Kaf Dağının arkasındaki çölde yaşayanlar" ifadesi ise; farklı bir mekanın ve farklı bir yaşam tarzının kısa bir özeti gibidir. Küçük çocukların gündelik oyunları ve deneyimleri tarih ve coğrafya ile ilgili bilgilerinin temelini oluşturur. Bebeklik döneminden itibaren çocuklarla gerçekleştirilen

öykü ve masal okuma, alan gezileri, değişik tat, ses (müzik) ve dokularla ilgili yapılan deneyler onların, farklı zamanların, farklı mekanların bilgilerini keşfetmelerine yardımcı olur.

Tarih ve coğrafya, anaokulu programlarının sosyal çalışmalar boyutunun birbirini tamamlayan iki önemli alanıdır. Olaylar ve yerler arasındaki karşılıklı etkileşim sürecini, insanların kişisel tarihleri boyunca çevrelerini nasıl etkilendiklerini ve aynı zamanda çevrelerinden de nasıl etkilendiklerini anlamak için tarih ve coğrafya disiplinleri arasındaki zorunlu ilişkiden yararlanmamız gerekmektedir (Patrick, 1993). Anaokulu programlarının sosyal çalışmalar boyutu hayata geçirilirken, ailelerin de katılımı sağlanarak; farklı kültürlerdeki ailelerin yaşamlarının, bakış açılarının karşılaştırılmasıyla ilgili pek çok etkinlik yapılabilir ve bu sayede çocukların uluslararası bir perspektif kazanmalarına yardımcı olunabilir. Ailelerin çevre ile ilişkilerinin, aile yaşamını şekillendiren sosyal kurallar

hakkındaki anlayışlarının konu edildiği etkinliklerde, çocuklar kendileri ile ilgili bilgilerini artırabilirler. Aynı zamanda bu tarz etkinliklerle çocukların sosyal etkileşim, karar verme ve katılım yetenekleri de gelişebilir (Mullins, 1990; Patrick, 1992).

Sosyal çalışmalar alanında yapılan etkinliklerin amaçları;

1. Kentsel sorumluluk anlayışının ve yurttaş katılımının gelişimi, (komşuluk ilişkisi, çevresel duyarlılık...),

2. Geçmiş ve şimdiki zamanın kavranması. Çocukların hayat deneyimlerinin küresel bir çerçevede gelişimi,

3. Tarih ve coğrafya ile ilgili eleştirel düşünce sisteminin gelişimi,

4. Dünyadaki insanların, zaman ve mekandan kaynaklanan farklılıkları kavramalarıyla, çoklu kültürleri tanımaya yönelik bir perspektifin gelişimi,

5. İnsanların yaşam koşulları hakkında eleştirel düşünme becerilerinin oluşması ve bu konuda bilinç geliştirilmesi (Melendez, Beck ve Fletcher, 2000; Michaelis ve Garcia, 1996; Patrick, 1992).

Tarih ve coğrafya, bazı yetişkinlerin özel alan ilgisi ya da ilköğretim müfredatının ders konularından biri olmanın dışında başka anlamları da içerir. Coğrafya, buradaki ve uzaktakiyle, tarih ise öncekiyle ilgilenir. Sokakta annesiyle yürüyen bir çocuk yere düşmüş yapraklara bastığında aynı yerden daha önceki geçişinde yaprakların orada olmadığını fark edip “Bu yaprakları buraya kim döktü?, Ne zaman döküldüler?” sorularını sorduğunda zamana ve mevsimsel değişimlere ait tarihsel ve coğrafik bilgilere gereksinimi başlamış demektir. Aynı şekilde anne babalar görüş mesafesinin fazla olduğu gecelerde çocukları ile birlikte dışarı çıktıklarında onların gökyüzü, yıldızlar ve ayla ilgili soruları ile ya da yazın denizde yaşayan canlılar, kum, taşlar ve denizle ilgili merak dolu çeşitli soruları ile karşılaşılır. Çocukların pek çok alanla ilgili soruları tarih ve coğrafya kavramlarına olan ilgilerinin ve meraklarının erken yaşlardan itibaren ortaya çıktığını işaret etmektedir (Melendez, Beck ve Fletcher, 2000; Michaelis ve Garcia, 1996). Tarih ve coğrafya, çocukların kendi yaşamlarını gözden geçirmelerini kendi yaşamları dışındaki farklı yaşamlara da ilgi duymalarını sağlar. Çocuklar tarih ve coğrafya sayesinde;

- Diğerlerini/çevresindekileri keşfetmeyi,
- Farklı kültürleri öğrenmeyi,
- Farklı insanları tanımayı,

- Farklılıkları kabul etmeyi, saygı göstermeyi ve onlara değer vermeyi öğrenebilirler (Perry, 2002).

Okul Öncesi Eğitimde Coğrafya

Okul öncesi çocuğunu tanımlayan en önemli özelliklerden birisi meraklı oluşlarıdır. Özellikle kendilerine ve çevrelerine olan ilgileri üst seviyededir. Çevrelerindeki nesnelere, kişilerle, olgularla, olaylarla ilgili olduklarını onlarla ilgili soru sorarak, dokunarak, inceleyerek karşılamaya yönelirler. Küçük çocuklar zaman, mekan ilişkisini kurma, nesnelerin mekandaki konumlarını algılama, kendi bedenini mekana göre konumlandırma, kendi ve diğerleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları algılama konusunda günlük doğal deneyimleri içinde gelişme gösterirler. İlk bakışta bu günlük deneyimlerin tarih ve coğrafyayla ilişkisi yok gibi görünse de çocuğun kendini keşfetmeye yönelik her çabası daha önce yapamadığı ama şimdi yapabildiği şeyler kişisel tarihine ait ilk ipuçlarını kapsar, ya da geçen doğum gününde alınan oyuncağı için “Bunu sana kim aldı?, Neden aldı? Ne zaman aldı?” vb. sorular çocuğun kişisel geçmişiyle ilgili olarak tarihi mesajlar taşır. Çocuğun hava durumuna göre giyinmesi, farklı bir şehirde yaşayan tanıdığından gelen kartpostal, farklı bir semtte oturan tanıdığının evinin adresini aramak vb. temel coğrafya kavramlarıyla ilgili günlük deneyimler arasında sayılabilir.

Montessori, eğitimcinin sorumluluğunun çocuğa dünyayı tanıttak için doğal bir çevre oluşturmak olduğunu vurgulamaktadır. Coğrafya; dünya hakkında düşünmenin, gözlemlenmenin, anlamının, ve tanımlamanın yöntemlerinden birisidir (Manno ve Winters, 2004). Coğrafya, kendimizi ve çevremizi keşfetmeye, içinde bulunduğumuz ortamda veya diğer yerlerde ve kültürlerde bulunan insanlarla daha anlamlı ilişkiler kurmaya, çevremiz hakkında daha duyarlı ve bilinçli kararlar almaya yardımcı olur. Aynı zamanda coğrafya, dünyadaki insanları birbirine bağlayan, insani ve fiziki öğeler arasında kurulan hassas dengelere değer verilmesini sağlayan ve insanın çevresini ve dünyayı kavramasını kolaylaştıran bir deneyim alanıdır (Manno ve Winters, 2004; Stoltman, 1991).

Coğrafya eğitimcileri, çocukların özellikle uzamsal becerilerinin gelişimi ile ilgilenmektedirler. Araştırmacılar, uzamsal becerilerin kazanılmasında çocuklar arasında farklılıklar olduğunu keşfetmiş, üç-dört yaşlarındaki çocukların haritadaki yerleri

sembolik resimler ile temsil edilen bir odaya ait belirli nesnelere bulabildiklerine dikkati çekmişlerdir (Schoenfeldt, 2001). Priddle ve Rubin (1977) dört buçuk yaşındaki çocukların uzamsal yetenekleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarda, bu yaş çocuklarının belirli bir yerdeki nesnelere diğer nesnelere ilişkisini anlamaya yönelik uzamsal kavramları öğrenebildiklerini, örneğin; sağ, sol ve diğer yönleri ayırt edebildiklerini tespit etmişlerdir. Bu beceriler sözel eğitim ve hareket eğitimi yolu ile kazandırılmaya çalışılmış, çocukların hareket eğitimi yöntemi ile yapılan etkileşimleri daha çok tercih ettikleri ifade edilmiştir (Akt. Schoenfeldt, 2001).

Çocuğun öğrenme yaşantısı kendini ve dünyayı keşfetmeye yönelik çabalarıyla başlar. Çocuklar, fiziksel deneyimlerle kendi bedenlerini keşfettiklerinde diğer konumları, yönleri ve hareketleri öğrenmek için temel becerileri kazanmış olurlar. Nesnelere konumlarını bilme, coğrafi okur yazarlığı kazanmanın ilk adımıdır ve bu fiziksel dünyanın algılanıp anlamlandırılmasını sağlar.

Nesnelere dokunma, hissetme, koklama ve tatma gibi deneyimler çocukların öğrenme sürecinde önemli yer tutmaktadır. Hayali oyunlar üretip bu sayede zihinlerinde oluşan sorulara cevap aramaktadırlar. Günlük yapılan yürüyüş, koşu, tırmanma sırasında ya da parkta oynarken; insanlar ve yeryüzü arasında nasıl bir ilişki olduğunu, onların çevreleri ile etkileşimlerini, iklimin yeryüzü şekillerini nasıl değiştirdiğini, insanların, nesnelere ve düşüncelerin bir yerden diğerine nasıl hareket ettiğini anlamaya başlarlar. Bu gündelik oyun ve deneyimler, onlara daha sonra edinecekleri coğrafi bilginin temelini oluşturur. Uygun güdüleme yöntemleri, bazı basit yönergeler ve çocukların doğal merakları sayesinde coğrafya ile ilgili kelime bilgisi ve çocukların alana yönelik farkındalık düzeyleri artırılabilir. Böylece coğrafyayı daha iyi kavrayabilir ve öğrenebilirler (Fromboluti ve Seefeldt, 1991).

Coğrafya, insanların topraktan nasıl yararlanacağı, çevre kirliliğinin yerleşim bölgelerini nasıl etkilediği, farklı kültürlerin kendilerine özgü özelliklerini kaybetmeden birbirleri ile uyum içerisinde nasıl yaşadıkları gibi başlıkları incelemektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların coğrafya ile ilgili bilgi ve deneyimleri “konum, yön, yer, insan-çevre etkileşimi, hareket ve yöre (bölge)” temaları üzerinde odaklanmaktadır (Perry, 2002; Fromboluti ve Seefeldt, 1991; Risinger, 1992; Stoltman, 1991). Bu beş temel tema, çocukların

coğrafi bilgileri tanıyıp onları yorumlarken kullanabilecekleri anahtar niteliğindedir.

1. Tema: KONUM

Bu tema, çocukların “**O nerededir? Nesnelere nerede bulunur?**” vb. sorularına cevap verir. Konum nesnelere diğer nesnelere ilişkilerindeki pozisyonunu yani diğer nesnelere göre nerede olduğunu tam olarak belirtir. Yön kavramı; tırmanma, sıçrama, zıplama, koşma ve çevrede yuvarlanma gibi deneyimler yoluyla gelişir. Çocuklar buldukları mekanda fiziksel deneyimler edinmek isterler. Özellikle beden farkındalığını geliştirme ihtiyacındadırlar. Çocuklar vücudun şekli, büyüklüğü ve mekanda kapladığı yer (dikey, yatay, öne eğilme, zemin üzerinde emekleme), farklı vücut bölümlerinin nerede olduğu, ayak ve el bileklerini oynatma, bedenin ileri, geri, sağa, sola vb. yönlere nasıl hareket ettiği ve nasıl hareketsiz kaldığı gibi soru ve temalarla bedenlerinin farkına varabilirler. Bu farkındalık, konum temasını anlamının başlangıcıdır. Çünkü, bedenin nasıl hareket ettiğini öğrendiklerinde konum ve ana yönleri saptamak için gereken temel sahip olacaklardır. Çocuklar diğer insanlar ve nesnelere olan fiziksel ilişkilerini deneyimleri doğrultusunda öğrenebilirler. Buldukları caddenin, kasabanın, semtin, şehrin, vb. adını, yaşadıkları binanın rengini ve şeklini öğrenmelerine yardımcı olarak onların konum olgusunu kavramaları kolaylaştırılabilir. Böylece çocuk, kendi yaşadığı yer ile diğer yerler arasında karşılaştırmalar yapabilecektir.

2. Tema: YER

Bu tema, çocukların “**Orası nasıl bir yer? Neye benziyor? Orası neresi?**” gibi sorularına cevap verir. Her yerin kendine özgü iklim şartları, yeryüzü şekilleri ve kültürel yapısı vardır. Herhangi bir yerin fiziksel veya kültürel yapısı ile ilgili bilgiler verildiğinde o yer zihninizde kolaylıkla canlanabilir.

Bir yeri özel yapan şeyler nelerdir?

Bulduğumuz yerin fiziksel ve kültürel özellikleri nelerdir?

Burada önemli tarihi olaylar olmuş mudur?

Göl, nehir ya da deniz kıyısında mı yaşıyorlar?

Burayı diğer yerlerden ayıran farklılıklar nelerdir?

En önemli fiziksel özellikler hangileridir?

Bu özellikler insanları nasıl etkiler?

Burada konuşulan dil nedir? Evleri ve binaları nasıldır? Ne tarz işler yaparlar?

Bunun gibi sorular bir yeri tanımlamada kullanılabilir ve çocukların ilgisini çekecek sorulardır.

Çocuklar şehirlerindeki ve mahallelerindeki binaları, yolları, ağaçları öğrendiklerinde yaşadıkları yerin özel olduğunu anlayabilirler. Yaşadıkları yerdeki fiziksel özelliklerin isimlerine, toprak şekillerine, sulak alanlarına, bitki, hava ve iklim koşullarına dikkatleri çekilerek farkındalıkları ve çevresel duyarlılıkları artırılabilir.

3. Tema: İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ

Bu tema, çocukların bazen de yetişkinlerin çevreye uyum süreçlerinde ihtiyaç duydukları yada gündelik yaşamlarında çevresel gereksinimlerini karşılamalarına yarayan nesnelere ya da kavramları anlamalarına yardımcı olur. İnsanlar ile yeryüzü arasındaki etkileşim erken çocukluk döneminde fark edilmeye başlar. Çevreye uyum sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre ne yapabileceklerini ya da yapamayacaklarını öğrenirler. Örneğin; hava durumuna göre çocuğun hangi giysileri giyip giyemeyeceğini ayırt etmesi gibi.

4. Tema: HAREKET

Bu tema, çocukların “İnsanlar, nesnelere ve fikirler bir yerden diğerine nasıl ulaşırlar/giderler?” gibi sorularına cevap verir. Çocuklar yabancı yerler hakkında hikayeler duymaktan hoşlanırlar. Yabancı dilde şarkılar ve kelimeler öğrenmekten, aynı ülkede farklı bir şehirden, dünyada herhangi bir yerden kart veya benzeri materyalleri almaktan hoşlanırlar. Hareket, sadece fiziksel olarak çocuğun ya da bir nesnenin bir yerden başka bir yere gitmesi kadar somut olmayabilir. Telefonla konuşmak, elektronik ortamda haberleşmek, kargo ile taşınmak gibi sürecin tam olarak gözlenemediği fakat sonuçlarının gözlenebildiği soyut hareketleri de kapsar. Bu da hareket çeşitlerinin tartışılabilirliğini sağlar. Çocuğun mevcut şemalarının dışında karşılaştığı her yeni durum, duyduğu her yeni söz, gördüğü her yeni şey öğrenmek için yeni bir fırsattır.

Çocuklar başka bir yerden aldıkları bir giysiyi, oyuncacı ya da özel bir hediyeyi sınıflarına getirip nereden aldıklarını anlatabilirler. Geniş bir harita ya da dünya üzerinde çeşitli noktaların yerlerini işaret edebilirler. Aynı zamanda çocuklar anne-

babaları ya da büyükanne-büyükbabalarının doğdukları yerleri haritada bulabilirler. Gerçek ya da hayali seyahatler yapma, taşınma/nakliyenin çeşitli şekilleri hareketin türü ile ilgili düşünce geliştirmeye yardımcı eder.

5. Tema: BÖLGE

Bu konu çocukların “ne, nerede, nasıl?” sorularını cevaplar. Coğrafya eğitimcileri dünyayı fiziksel, kültürel ve ekonomik bölgelere ayırmışlardır. Bir bölge, benzer özelliklerine göre bir araya gelmiş olan belirli sayıda alanlardan oluşur. Fiziksel bölgeler, benzer bitki örtüsü, doğal özellikleri ve iklim türüne sahiptir. Bazı bölgelerde, insanlar aynı dili konuşurlar, benzer gelenekleri, alışkanlıkları ve yöresel kimlikleri vardır. Ekonomik bölge ise, üretilen ve ihraç edilen ürünlerin benzer olduğu alanlardan oluşur (Hannibal, Vasiliev ve Lin, 2002; Schoenfeldt, 2001; Fromboluti ve Seefeldt, 1991; Stoltman, 1991).

Bu temalar doğrudan okul öncesi çocuğunun ilgisini çekmeyebilir veya gereksinim duyulan bir tema olarak da görülmeyebilir. Ancak bir anaokulu sınıfı da içeriği ve fonksiyonları itibarıyla çeşitli köşelere ayrılmıştır ve belirtilen temalara pek çok etkinlikte değinilmektedir. Örneğin blok köşesi, okuma köşesi, sanat köşesi, evcilik köşesi gibi. Benzer şekilde evdeki odalar, parktaki oyuncaklar, piknik yapılacak yerler ya da hayvanların beslendiği yerler gibi belli ortak özelliklere göre kategorize edilmiş alanlar, çocuklara sınıflandırma fikrini verdiği gibi coğrafyanın temel konularından biri olan ne, nerede ve nasıl sorularının da somut cevaplarını oluşturur (Hannibal, Vasiliev ve Lin, 2002).

Okul Öncesi Dönemde Tarih Eğitimi

Tarih, bulunduğumuz andan öncesi, yani bir geçmiş olduğunun farkına varılmasıyla ilgili soruların cevaplarını verir. Tarih etkinlikleriyle çocuk; ilk olarak kendi kişisel gelişimindeki değişimin farkına varır, genel olarak değişim, yenilik ve gelişim hakkında fikir sahibi olur. Olaylar arasındaki kronolojik sırayı kavrayabilir, farklı zamanlarda yaşayan insanların yaşam alışkanlıklarını anlamaya yönelir. “Aile, zaman, şimdi, önce, sonra, masallar, müze, sanat eserleri, albümler, koleksiyonlar, yaşlı insanlar, hayvanlar, yaşanan şehir ya da bölgenin tarihi, farklı kültürlerdeki insanların tarihi, fen ve teknoloji alanındaki keşifler, tarihteki ünlü insanlar, biyografiler, teknoloji” tarihsel anlamlar ifade

eden önemli temalardır, bir başka deyişle tarihin ilgi alanlarıdır. Ancak, tarih eğitimiyle ilgili olarak genel ve yaygın düşünce bu alanla ilgili eğitimin ilköğretim müfredatı içinde yer alabileceği çünkü küçük çocukların tarihleri ve kişilerin isimlerini akılda tutmalarının mümkün olamayacağı şeklindeki düşüncelerdir. Oysaki tarih, çocukların doğal merakları sonucunda ortaya çıkan pek çok sorusunu cevaplamaktadır (Melendez, Beck ve Fletcher, 2000).

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı kapsamında açık olarak ifade edilen tarih ve coğrafya konularının olduğu bir *sosyal çalışmalar alanı* yoktur. Ancak bu makale kapsamında verilen bilgiler ve örnekler incelendiğinde okul öncesi eğitim programının içinde örtük olarak tarih ve coğrafya ile ilgili bir çok amacın yer aldığı fark edilecektir. Örneğin; “Olay ya da varlıkların çeşitli özelliklerini gözlemleyebilme” (Bilişsel Alan Amaç:2), “Günlük yaşamda kullanılan belli başlı sembollerini tanıyabilme” (Bilişsel Alan Amaç:11), “Mekanda konum ile ilgili yönergeleri uygulayabilme” (Bilişsel Alan Amaç:11), “Görsel materyalleri okuyabilme” (Dil Alanı Amaç:8), “Farklılıklara saygı gösterebilme” (Sosyal-Duygusal Alan Amaç:8), “Toplumsal yaşamın nasıl sürdüğünü kavrayabilme” (Sosyal-Duygusal Alan Amaç:10) gibi (MEB Program, 2006).

Günlük hayat çocukların tarihi anlamalarını kolaylaştıran çok sayıda somut deneyimi kapsar. Örneğin bebeklik kıyafetlerini gören altı yaşındaki çocuk ayaklarının küçüklüğüne şaşırır. Dedesinin ve anneannesinin düğün fotoğraflarını gördüğünde yaşlanmanın nasıl bir değişim olduğunu anlar. Evinin yolu üzerindeki boş bir tarlanın zaman içinde dev bir alışveriş merkezine dönüşmesini gözlemleyen çocuk için inşaattaki değişiklikler zamanın etkisini anlaması açısından önemli örneklerden sadece bir kaçıdır. Çocuklar tarihsel zamanı çeşitli yollarla öğrenebilirler. Tarih yaşamı ifade eder, bu nedenle sözel olarak anlatmak yerine çocukların doğrudan kendi yaşantılarıyla ilişkilendirilmesi gerekir. Bu nedenle canlandırmalar, öyküler, sürece yayılan gözlemler, kayıtları inceleme gibi yöntemler ve teknikler olayların nedenlerini, gelişimini, oluş sırasını anlama açısından kolaylık sağlar (Hannibal, Vasiliev ve Lin, 2002).

Çocuklarda, tarihi olayların neden ve sonuç ilişkilerini kavrama yeteneği, tarihi anlamının temel bir boyutu olarak çocukluk ve ergenlik dönemleri boyunca artarak gelişir.

Tarihi öğrenme ve tarihsel düşünme becerileri beş kategoride toplanabilir:

1- Kronolojik düşünme: Olaylar arasında zaman ve mekan ilişkisi kurarak bir anlam bütünlüğü oluşturmak.

2- Tarihi kavrama: Olayların belirli bir zaman diliminde gerçekleştiğini anlamak.

3- Tarihi analiz etme ve yorumlama: Şu an ve geçmiş arasındaki olayların, durumların neden sonuç ilişkilerini sorgulamak ve karşılaştırmak.

4- Tarihi araştırma becerisi edinme: Bireyin kendi kişisel tarihinden başlayarak, geçmişle ilgili keşfetme merakını giderecek bilimsel araştırma süreçlerini kullanarak problem çözmek.

5- Tarihi olaylar hakkında karar verme: Olayların oluşum süreçleri ve sonuçları ile ilgili analiz yapmak ve fikir üretmek.

Tarih eğitiminin içeriği beş başlıkta verilebilir:

1- Şimdi ve uzun zaman önce.

2- Çocukların kişisel tarihi.

3- Yakın çevre ve yaşadıkları toplum.

4- Dünyadaki farklı kültürlerdeki insanlar.

5- Bilim ve teknolojiye keşifler (Harper, 1997; Hannibal, Vasiliev ve Lin, 2002).

Tarih eğitimi, çocuklara aşağıdaki becerileri kazandırır.

1-Zaman ve zamanın geçişini ölçebilme.

2-Şimdi, geçmiş ve gelecek zaman arasındaki farkları belirleyebilme.

3-Dünyadaki farklı kültürel mirasları tanıma.

4-Kronoloji, değişim ve süreklilikle ilgili anlayış geliştirme.

5-Değişimleri gözlemleme, kaydetmeyi öğrenme ve değişimin sürekli olduğunu kavrayabilme.

6-Kendi yaşamlarına ve çağdaş olaylara karşı bakış açısı geliştirme (Seefeldt ve Galper, 2000; Hoge, 1994).

Bu amaçlara ulaşmak için çeşitli deneyim alanlarında çok sayıda çocuk merkezli etkinlikler yapılabilir. Örneğin; öğretmenler, çocuk edebiyatını kullanarak tarih öğretimini önemli ölçüde kolaylaştırabilirler ve zevkli hale getirebilirler. Tarihi romanlar, hikayeler, biyografiler ve tarihle ilgili projeler buna örnek olarak gösterilebilir (Nelson ve Nelson, 1999). Filmler, kasetler ve çeşitli resimler tarih öğretimini çocuklar için daha somut hale getirebilir. Müzelere ve tarihi mekanlara düzenlenecek geziler de tarih öğrenmeye olan meraklarını arttıracaktır.

Çocuklara tarihi öğretmeye başlarken, ailelerinden, sınıflarından, komşularından kısaca yakın çevrelerinden yola çıkmak, anlaşılabilirliği büyük ölçüde arttıracak bir ilk adım olacaktır.

Çocuklar kendi tarihlerinin çizelgesini hazırlayabilirler ve bu çizelgeden kendi hikayelerini oluşturabilirler. Hikayelerindeki ilginç detaylar ve eğlenceli anekdotlar onların öğrenmelerine yardımcı olabilir.

Çocuklar, kendileri ile ilgili sordukları sorularına -“Ben nereden geldim?, Hep burada mıydım? vb.- ailelerinin verdiği cevaplarla kişisel tarihlerine ilişkin ilk bilgileri edinmiş olurlar. Bu tip sorular çocukların cinsel kimlikleriyle ilgili meraklarını yansıtan sorular gibi düşünülse de aslında bu tip soruların çocuğun kendisiyle dünya arasındaki bağlantıyı kurmasına yönelik sorgulayıcı düşüncesinin ürünüdür. Çocuk olgunlaştıkça gün, gece, öğlen, öğleden sonra, akşam gibi zamanla ilgili kavramları anlamaya başlar. Çocuklar için, zamanın günlük akışının algılanmasını sağlayan bazı materyaller ve deneyimler gerekmektedir. Her günü yada gün içindeki zaman dilimlerini yapılan rutinler ve etkinliklerle adlandırmak - öğle yemeği, uyku zamanı, masal saati, bahçe zamanı, yarın yüzme günü, bugün okul tatil gibi- çocukların zamanı algılamasına ve bir düzen kurmasına yardımcı olacaktır.

Çocuklar coğrafya ve tarihle ilgili etkinlikler sayesinde; olayların ve yerlerin zamanla birbirlerini nasıl etkilediğini, insanların kendi çevrelerini geçmişin farklı dönemlerinde nasıl değiştirdiklerini yada çevrelerinin onları nasıl değiştirdiğini anlarlar. Okullarda ve evde çoğu zaman coğrafya ve tarihle ilgili etkinlikler yapılmakta, oyunlar oynanmaktadır. Gerek öğretmenler gerekse aileler, planlı olarak çocukların coğrafya ve tarihle ilgili becerileri kazanmaları için pek çok etkinlik hazırlayabilirler (Patrick, 1993). Aşağıda okul öncesi eğitim kurumlarında ve evde bu amaca yönelik yapılabilecek çeşitli çalışma örneklerinden bazıları sunulmuştur. Bu etkinlikler eğitim programı kapsamına program hazırlama ilkeleri göz önünde bulundurularak yerleştirilebilir.

1. Bebeklikten itibaren boy uzunluğunu bir iple ölçerek büyümeyi işaret eden gelişmeye dikkati çekme.

2. Çocuğun çizgisel gelişimine ait değişimlere dikkat çekmek için resimlerini, yazı denemelerini biriktirme.

3. Aile albümlerini inceleme ve aile üyeleri ile ilgili geçmiş resimler hakkında konuşma.

4. Her fırsatta bugün, yarın, dün, bu ay, gelecek hafta, bu sabah gibi zaman ifadelerini kullanma.

5. Aile üyelerinin kişisel tarihini yansıtan “geçmişte ve şimdi” panoları hazırlama.

6. Günlük çalışma takvimi yapma ve bunun günlük bir planlama olduğunu vurgulama.

7. Evde ya da okulda takvime özel günleri işaretleme. Geçmiş ve gelecek özel günler hakkında konuşma, hazırlıklar yapma.

8. Eski ve yeni eşyaları inceleme, karşılaştırmalar yapma eskimeye neden olan yaşantılar hakkında konuşma.

9. Bellek, hatırlama ve ileriye yönelik hayal kurma oyunları oynama.

10. Bir olayın oluş sırasını izlemeye yönelik hayal kurma oyunları oynama.

11. Ağaçtaki mevsimsel değişimler, bina inşaatı, çiçeğin büyümesi, bir bebeğin büyümesi gibi değişimleri takip etme.

12. Bir nesne, kişiye ya da bir olaya ait bir resim vb. gösterilerek “Ne, nerede, ne zaman, kim, nasıl, neden?” gibi düşünmeyi sağlayıcı sorular yöneltme.

13. Tarihi binaları, eşyaları, yerleri vb. inceleme.

14. Müze ziyaretleri yapma.

15. Sözlü ifadelerle nesnelerin yerini belirtme. “Topu ver” yerine “masanın altındaki topu ver” gibi.

16. Çocuklarla birlikte kitaplara bakarken resimlerdeki nesnelerin yerlerine dikkat çekme (Küçük ayıcık yatağın üzerinde oturuyor).

17. “Ne nerede?” oyunu oynama.

18. Çocuğun kendisini ve nesnelere çevrede bağımsız olarak hareket ettirmesine olanak verme.

19. Aynı şeye farklı bakış açılarıyla ve farklı yönlerden bakma (sağdan, soldan, arkadan, önden, üstten vb.).

20. Takip oyunları ve yerini tarif et oyunları oynama.

21. Sokakta yürürken ve taşıt içindeyken, çevredeki yerleşim yerlerine, sokak, cadde, apartman isimlerine ve numaralarına dikkat çekme, görsel sembollerin anlamlarını konuşma.

22. Monte edilmemiş haldeki eşyaların yapım kılavuzlarını inceleme.

23. Alışveriş merkezi, şehir, kampus vb. yerleşim yerlerinin krokilerini ve planlarını inceleme.

24. Dünya haritası ya da küre üzerinde ülke ve şehirlerin yerlerini bulma, yol haritalarını inceleme.

25. Saklambaç oynama, hazine bulma, dedektifçilik gibi yer bulma oyunları oynama.

26. Labirentlerle oynama.

27. Bir yere giderken farklı yollar kullanma.

28. Mevsimsel ve günün farklı zaman dilimlerine ait değişikliklere dikkati çekme.

29. Çocuklarla belirli bir ülke, şehir, semt, mahalle... seçip, bu yerleri tanıtan projeler hazırlama.

30. Farklı ülke ve ülke insanların fotoğrafları, filmleri hakkında araştırma yapma. Mümkün olduğunda konuklar davet etme (Tuğrul, 2006; Melendez, Beck ve Fletcher, 2000; Cooper, 1998; Reed, 1996; Fromboluti ve Seefeldt, 1991).

Okul öncesi yaşlardaki çocuklarda tarih ve coğrafya ile ilgili temel kavramları geliştirmeye yönelik olarak yapılacak etkinlikler, çocukların kendileri ve çevreleriyle ilgili duyarlılığını arttıracığı gibi bu alanlara karşı merak ve olumlu tutum geliştirmeleri açısından da önemlidir (Seefeldt ve Galper, 2000).

Sonuç olarak, çocukların günlük yaşam deneyimlerinden hareket ederek hazırlanan coğrafya ve tarih etkinlikleri ile kendi dünyalarından başlamak üzere yakın çevreleri ve dünya ile ilgili olarak bir anlayış geliştirebilirler ve sorularına cevap bulabilirler.

KAYNAKLAR

- Cooper, H. (1998). *History in the early years*. Routledge, US.
- Dodge, D. T., Jablon, J. R. ve Bickart, T. S. (1994). *Constructing curriculum for the primary grades*. Teaching Strategies, Inc. Washington, DC.
- Fromboluti, C.S. ve Seefeldt, C. (1991). "Early Childhood: Where Learning Begins: Geography." U.S. Government Printing Office, p. 56, Washington, DC.
- Hannibal, M. Z., Vasiliev, R., Lin, Q. (2002). "Teaching Young Children Basic Concepts Of Geography: A Literature-Based Approach". *Early Childhood Education Journal*. 30, (2), 81-86.
- Harper, M. (1997). "Including Historic Places in the Social Studies Curriculum", ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN. (Eric Document Reproduction Service No. ED415178).
- Hoge, J. D. (1994) "Achieving History Standards in Elementary Schools", (ERIC Document Reproduction Service No. ED373020).
- Manno, B. V. ve Winters, K. (11.03.1996). *Helping Your Children Learn Geography*. 01.05.2006 tarihinde www.kidsource.com adresinden alınmıştır.
- MEB Programı, (2006). *36-72 Aylık Çocuklar için Okul Öncesi Eğitim Programı*. MEB Yayinevi. Ankara.
- Melendez, W. R., Beck, V., Fletcher, M. (2000). *Teaching Social Studies in Early Education*. Thomson Learning, USA.
- Michaelis, J.U. ve Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children. A Guide to Basic Instruction*. 11th Edition. Simon&Schuster, Inc. US.
- Mullins, S. L. (1990). *Social Studies for the 21st Century: Recommendations of the National Commission on Social Studies in the Schools*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED329484).
- Nelson, L. R., Nelson, T. A. (1999). "Learning History through Children's Literature", (ERIC Document Reproduction Service No. ED435586).
- Patrick, J. J. (1992). "Social Studies Curriculum Reform Reports", (ERIC Document Reproduction Service No. ED322021).
- Patrick, J. J. (1993). "Geography in History: A Necessary Connection in the School Curriculum. (ERIC Document Reproduction Service No. ED360220).
- Perry, C. P. (2002). "Introducing the Cosmos to the Child", *Montessori Life*. 14(2), 36-8.
- Reed, E. W. (11.03.1996) "Helping Your Children Learn History with Activities for Children Aged 4 through 11". 01.05.2006 tarihinde www.kidsource.com adresinden alınmıştır.
- Risinger, C.F. (1992). "Trends in K-12 Social Studies", (ERIC Document Reproduction Service No. ED351278).
- Seefeldt, C. ve Galper, A. (2000). *Active Experiences for Active Children*. Pearson Education, Prentice-Hall, Inc., New Jersey.
- Schoenfeldt, M. (2001). "Geographic Literacy and Young Learners", *The Educational Forum*. 66, 26-31.
- Stoltman, J.P. (1991). "Teaching geography at School and Home", (ERIC Document Reproduction Service No. ED335284).
- Tuğrul, B. (2006). "Okul Öncesinde Eğitici Araç Yapımı Dersi" Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi., Ankara.

